

– відмова потерпілого підтримувати обвинувачення у справах публічного обвинувачення (якщо прокурор відмовився від обвинувачення), як юридичний факт, що зобов'язує суд закрити справу (ч. 2 ст. 282 КПК).

2. Другий варіант поєднання приватних засад з дискреційними повноваженнями передбачає наявність певного паритету – рішення не може бути прийняте без відповідного волевиявлення приватної особи, але при цьому врахувати це волевиявлення чи відхилити його за недоцільністю – право державного органу. Мабуть, найбільш яскравим прикладом подібної ситуації є передбачена Кримінальним процесуальним кодексом України 2012 р. (далі – новий КПК) конструкція угоди про визнання винуватості. Зокрема, дана угода може бути укладена з ініціативи підозрюваного, обвинуваченого (або принаймні за його згоди) (ст. 469 нового КПК). Поряд з цим, подібний прояв приватного інтересу ще не гарантує укладення угоди, оскільки законодавчий припис передбачає, що прокурор повинен прийняти рішення з урахуванням доцільності укладення такої угоди для інтересів судочинства, зокрема зважаючи на: (1) ступінь та характер сприяння особи у проведенні кримінального провадження щодо неї або інших осіб; (2) характер і тяжкість обвинувачення; (3) наявність суспільного інтересу в забезпеченні більш швидшого досудового розслідування і судового провадження, викритті більшої кількості кримінальних правопорушень; (4) наявність суспільного інтересу в запобіганні, виявленні чи припиненні більшої кількості кримінальних правопорушень або інших більш тяжких кримінальних правопорушень (ст. 470 нового КПК). Тож укладення угоди про визнання винуватості потребує, з одного боку, обов'язковості прояву приватного інтересу, а з іншого – залишає простір для правозастосовної дискреції.

3. Третій варіант співвідношення приватного інтересу з дискреційними повноваженнями знаходить прояв у випадках, коли правозастосувач не пов'язаний волевиявленням приватної особи і може приймати рішення виходячи з власного уявлення про доцільність тієї або іншої процесуальної дії. Так, наприклад, лише слідчий, керуючись своїм баченням справи і незалежно від заявлених клопотань, наділений правом прийняти рішення про дозвіл захисникові брати участь у слідчих діях, які проводяться без участі підзахисного та не за його клопотанням або клопотанням захисника (п. 4 ч. 2 ст. 48 КПК).

*Тленова Марина Ігорівна
НУ «ЮАУ імені Ярослава Мудрого»,
аспірант кафедри кримінального процесу*

ПОНЯТТЯ ПОТЕРПІЛОГО ЗА НОВИМ КРИМІНАЛЬНИМ ПРОЦЕСУАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ

Ст. 2 нового КПК України як першочерговий напрямок кримінального провадження передбачає «захист особи, суспільства та держави від кримінального правопорушення». Тим самим новим КПК було змінено пріоритети у вирішенні завдань кримінального процесу. На перше місце законодавець наразі ставить не охорону прав та законних інтересів учасників кримінального провадження, як це було зазначено у КПК 1960р., а більш високі цілі – підвищення рівня правопорядку у суспільстві.

Відтак, держава повинна забезпечити захист не тільки тих осіб, які опинились у сфері кримінального процесу за рішенням посадових осіб чи за своїм бажанням, а й тих, хто з тих або інших причин не набув статусу учасника кримінального провадження, однак, фактично є жертвою злочинів і за міжнародними нормами має право на «доступ до механізму правосуддя і якнайшвидшу компенсацію за завдану

шкоду» (Декларація основних принципів правосуддя для жертв злочинів і зловживання владою 1985р.).

Новій концепції кримінального провадження відповідають зміни у кримінальному процесуальному законодавстві. Так, суттєвим нововведенням є законодавче визнання новим КПК потерпілим не тільки фізичної, а і юридичної особи. Думається, це є позитивною зміною у кримінальному процесі України, оскільки тим самим розширюється коло суб'єктів, що постраждали від кримінального правопорушення та потребують захисту. Новим КПК передбачено захист тільки майнових прав юридичної особи. Однак, практика свідчить також про необхідність врегулювання питань відновлення ділової репутації юридичної особи у разі заподіяння їй шкоди кримінальним правопорушенням, як це передбачено КПК Російської федерації (ч.1ст.42).

На відміну від КПК України 1960р., яким встановлене обов'язкове визнання особи потерпілою у разі заподіяння їй кримінальним правопорушенням шкоди – фактична підстава – рішенням відповідної посадової особи, що веде процес, і тільки після порушення кримінальної справи – формальна підстава, - новий КПК не пов'язує набуття прав і обов'язків потерпілим з необхідністю юридичного оформлення його процесуального статусу спеціальним документом(ч.2 ст.55 КПК). Тільки за наявності «очевидних і достатніх» даних вважати, що відповідні заяви подані безпідставно, слідчий, прокурор виносить мотивовану постанову про відмову у визнанні особи потерпілою, яка може бути оскаржена у суді(ч.2, ч.5 ст.110; ч.5 ст.55 КПК).

Такий порядок, з одного боку, значно спростить набуття передбачених законом прав потерпілою від кримінальних правопорушення особою на досудовому слідстві, з іншого – в умовах незмінного штату працівників додасть роботи всьому слідчому апарату, який, скоріш за все, буде перевантажений заявами потерпілих, що потребують негайного розслідування без передбаченої законом необхідної процедури їх перевірки.

Думаю, що для вирішення цієї проблеми слід розширити штат працівників органів досудового розслідування, а також передбачити можливість подання заяви про визнання особи потерпілою також і до суду.

Ч.6 ст.55 нового КПК передбачено визнання потерпілим близьких родичів або членів сім'ї за їх заявами у випадках, коли внаслідок кримінальних правопорушень настала смерть особи або вона перебуває у стані, який унеможливило подання нею відповідної заяви. У цьому разі потерпілими мотивованим рішенням відповідної посадової особи мають бути визнані одна або декілька осіб.

Виникає запитання: як бути, коли певна особа не має близьких родичів або членів сім'ї і знаходиться в безпорадному стані або постраждалими особами є діти-сироти, які з будь-яких причин залишились без державної підтримки? Ці особи не завжди через їх вік або безпорадність можуть дати згоду на визнання їх потерпілими у порядку, передбаченому ч.7 ст.55 КПК, а, отже, залишаються поза захистом закону.

Вважаю, що за аналогією із положенням п.12 ч.2 ст.36 КПК щодо права прокурора «пред'являти цивільний позов в інтересах держави та громадян, які через фізичний стан чи матеріальне становище, недосягнення повноліття, похилий вік, недієздатність або обмежену дієздатність неспроможні самі захистити свої права» прокурору слід надати повноваження визнавати таких осіб потерпілими. Це доповнення, на мій погляд, буде узгоджуватися з пріоритетним напрямком у вирішенні задач кримінального провадження, а саме – захисту особи від кримінального правопорушення(ст.2 нового КПК).